

ПОГЛЕД ВЪРХУ
БЪЛГАРИЯ

GLAS

callithate

Тази публикация е произведена с финансовата подкрепа на програма „Права, равенство, гражданство“ (2014-2020) на Европейския съюз, в рамките на проекта “Наречи я омраза: повишаване на осведомеността за анти-ЛГБТИ престъпления”. Изразените в нея становища са на фондация ГЛАС-България и не обвързват по никакъв начин Европейската комисия, която не носи отговорност за използването на информацията, която се съдържа в тази публикация.

След четири години на повишаваща се толерантност, нагласите към ЛГБТ хората в България през последните шест години са претърпели регрес. Между 2012 и 2018 г. броят на противниците на правото на ЛГБТ хората да живеят живота си, както желаят, се е увеличил от 18 на 25 на сто, особено сред гражданите на двата най-големи града в България, които показват най-неблагоприятни нагласи.

Съществува значителна социална дистанция между общото население и ЛГБТ общностите. Повечето хора се чувстват от леко до много некомфортно от това да имат ЛГБТ съседни: 63 процента, ако хората са бисексуални; 65 процента, ако са лесбийки; 66 процента, ако са гей мъже и 68 процента, ако са трансджендър хора.

Жените и по-младите хора показват по-малко неблагоприятни нагласи.

Нивата на съпричастност към жертви на престъпления, които са лесбийки, гей мъже или трансджендър хора, са по-ниски в сравнение със съпричастността към хетеросексуални жертви. Съществува йерархия на виктимизация, при която най-ниското ниво на съпричастност към ЛГТ жертвите е, когато те са нападнати пияни в близост до бар.

Общата социална съпричастност в България не е висока, тъй като средната вероятност респондентите да се намесят, когато станат свидетели на нападение над някого на улицата, е едва 6,62 по 11-степенна скала. Тази вероятност значително се увеличава, когато жертвата е лице с увреждане (средна стойност 7,74), и значително намалява, ако жертвата принадлежи към което и да е друго малцинство или уязвима група. Когато бъдат виктимизирани, ЛГБТ хората се сблъскват с най-ниските нива на съпричастност: средно 5,38 за гей мъже, 5,77 за лесбийки и 4,82 за трансджендър хора. Ниските нива на съпричастност към трансджендър жертви на нападение означават, че те са изложени на по-голям риск от престъпления от омраза.

Повече от половината от респондентите са съгласни с твърденията, че ЛГБТ хората избягват да показват своята сексуална ориентация или полова идентичност публично поради страх да бъдат нападнати, и че последиците от виктимизацията поради непроменими характеристики като сексуална ориентация или полова идентичност са по-лоши от тези от виктимизацията на други основания.

В същото време поддръжниците на по-високи присъди за престъпления на базата на предразсъдъци, основани на сексуална ориентация и трансджендър статус, достигат съответно около 50 процента и 47 процента и представляват най-малък дял в сравнение с поддръжниците на по-високи присъди за други видове престъпления.

СВИВАЩО СЕ ПРОСТРАНСТВО ЗА ЛГБТ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

✍ Димитър Богданов, Славянка Иванова и Лилия Драгоева

Въведение

___ Правна и политическа рамка за престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора

Правната и политическата ситуация по ЛГБТ въпросите в България като цяло е неблагоприятна в сравнение с други страни от ЕС. На Картата на дъгата (ИЛ-ГА-Европа 2018 г.), която сравнява националните правни разпоредби и правата на човека на ЛГБТ хората в Европа, България е класирана на 24-то място от 28 държави членки на ЕС с резултат от едва 24,15 процента. Една от основните причини за ниския резултат е категорията „Реч на омразата и престъпления от омраза“, в която България има 0 процента. Това означава, че въпреки че българското законодателство признава някои престъпления от омраза, списъкът на мотивите, съставляващи утежняващи обстоятелства, не включва сексуална ориентация, полова идентичност или изразяване на пола.

___ Мащаб на престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора

_____ Проучвания на виктимизацията

Проучванията на виктимизацията играят важна роля за разбирането на мащаба на явлениято в България при липсата на официални данни или статистика, събрани на национално или местно ниво. Според изследването на ЕС за ЛГБТ (2013 г.), България е една от трите страни в ЕС с „много широко разпространен“ обиден език, използван от политиците срещу ЛГБТ хората. Тридесет и един процента от анкетираните от България са заявили, че са били физически/сексуално нападани или заплашвани с насилие през последните пет години, но едва

14 процента от българските ЛГБТ респонденти са съобщили за последния инцидент в полицията.

Според проучване сред 33 жертви на престъпления от омраза срещу ЛГБТ хора (Фондация ГЛАС, 2017 г.), най-често срещаното място, където се случват престъпления от омраза, е в училище, като 60 процента от съобщените случаи са на територията на образователни заведения. 24 от общо 33 съобщени случая на престъпления от омраза са заплахи, а 18 от заплахите са получени от гей мъже на възраст 15-24 години. Физическо нападение е съобщено от петима души, всички от които се идентифицират като мъже (четирима като гей мъже, един като бисексуален). Три от жертвите са на възраст между 25 и 34 години, а другите две – между 15 и 24 години. Докладван е по един случай във всяка от следните четири категории – сексуално насилие, домашно насилие, отказ от обществени услуги и отказ на работа/уволнение от работа.

Друго проучване (Младежка ЛГБТ организация „Дејствие“, 2018 г.), проведено през 2017 г., събира информация за 25 сигнала за престъпления от омраза срещу ЛГБТ хора. Девет от сигналите са подадени от свидетели, а 16 – от самите жертви. Според данните най-честата причина за инцидента (19 случая) е сексуалната ориентация на жертвата. От останалите шест, пет съобщават за нападение, което се дължи на тяхната полова идентичност, а един човек съобщава, че нападението е било следствие от изразяване на пола. Най-висок процент на инциденти са докладвани от 16 гей мъже, последван от три докладвани инцидента срещу жени и шест инцидента срещу транс хора. Отказът на услуга представлява най-голям дял от докладваните инциденти – девет случая, като пет от случаите включват отказ на здравна услуга. Обидните думи и езикът на омразата са вторият най-често съобщаван инцидент. Останалите видове докладвани инциденти са следните: посегателство върху собственост, заплаха, преследване, физическо насилие и един опит за убийство.

Съобщени случаи

Липсват официални данни за броя на докладваните в полицията анти-ЛГБТ случаи в България.

Престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора в България рядко се съобщават на полицията. ЛГБТ общността се колебае да докладва за случаи на насилие поради страх от хомофобска реакция и/или вторична виктимизация и обща липса на доверие в публичните институции (Филопова и Писанкьнева, 2018 г.). Освен това фактът, че престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора не са признати от закона, е добре известен в ЛГБТ общностите. ЛГБТ организациите са единствените, които събират данни за престъпления от омраза срещу ЛГБТ хора чрез онлайн платформа, която насърчава докладването в рамките на общността и чрез срещи лице в лице.

През 2015 г. Фондация ГЛАС създаде онлайн услуга за докладване, tolerantni.com

(първоначално наречена wearetolerant.com) за престъпления от омраза срещу ЛГБТ лица, достъпна за хора от цялата страна. Tolerantni.com е платформата, използвана за проучването за виктимизация на Фондация ГЛАС от 2017 г. В същото време „Действие“ събра информацията за своето проучване за виктимизацията чрез интервюта с жертви и свидетели.

Нито една от 33-те жертви, които са говорили в ГЛАС, и само една от 25-те жертви, които са говорили с „Действие“, е съобщила за инцидента на полицията. Причините да не се докладва на полицията са различни, но много от жертвите твърдят, че се чувстват неудобно да докладват или защото не вярват, че инцидентът ще бъде приет на сериозно и ефективно разследван, или защото се опасяват, че могат да преживеят допълнителен тормоз от полицейски служители („Действие“, 2018 г.).

При липса на официални данни за престъпления от омраза срещу ЛГБТ хора, информацията, събрана от Фондация ГЛАС и „Действие“ през 2017 г. може в известна степен да хвърли светлина върху вида и мащаба на явлението. Въпреки че престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора изглежда са чести, като са съобщени най-малко 78 случая, те остават както недостатъчно докладвани, така и недостатъчно разследвани.

Тъй като престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора в България остават непризнати от закона, ако бъдат регистрирани, те обикновено се третират от полицията като актове на хулиганство. Има само един случай, в който съдът е признал анти-гей мотивацията на престъплението – убийството на Михаил Стоянов от 2008 г. Широко популяризираното дело е окончателно приключено през 2017 г. след седемгодишен процес (Филопова и Писанкърнева, 2018 г.).

Понастоящем няма одобрена от държавата превенция, регистриране, класифициране или анализ на престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора, нито подкрепа за пострадалите. При липса на официална статистика, единствените данни за престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора се събират от ЛГБТ организации и малък брой други НПО (Филопова и Писанкърнева, 2018 г.).

Предишни изследвания по темата

Според данни за социалната дистанция от третата вълна на Европейското изследване на ценностите (1999 г.), 54 процента от българите не биха искали хомосексуални хора да им бъдат съседи. Данните от четвъртата вълна на същото изследване (Европейско изследване на ценностите, 2008 г.) разкриват малко по-добри цифри, като 51 процента казват, че не биха искали да имат хомосексуални хора за съседи.

Нагласи към ЛГБТ хората

След четири години нарастваща толерантност към ЛГБТ хората между 2008 и 2012 г., изследването *Call It Hate* показва възраждане на нагласите на неodobрение. Отношението към бисексуалните хора и лесбийките е относително по-малко неблагоприятно от това към гей мъжете и трансджендър хората. Респондентите мъже, хората на възраст 45 и повече години и гражданите на двата най-големи града в България демонстрират най-неблагоприятно отношение към ЛГБТ хората.

Исторически тенденции

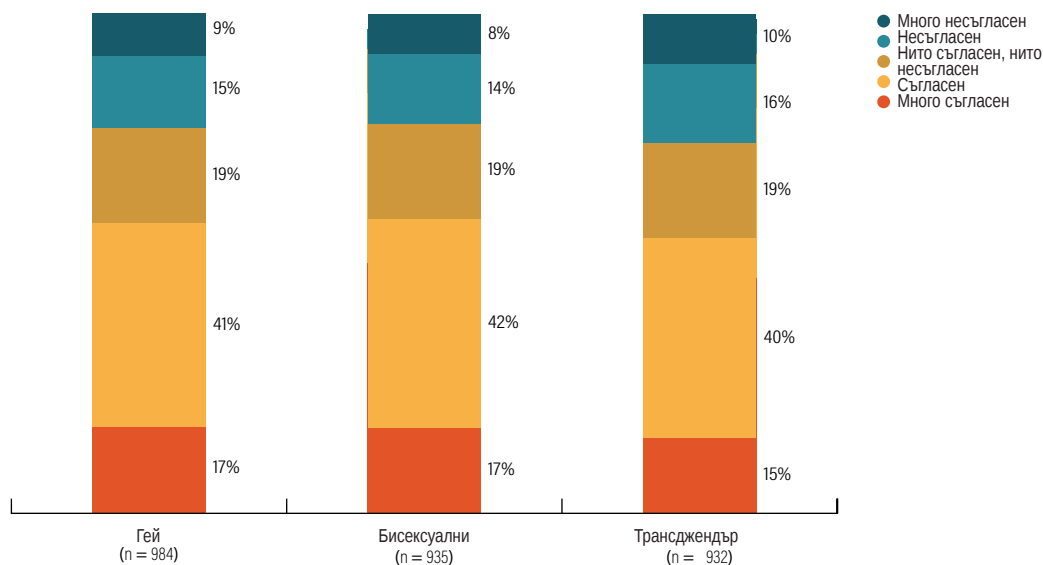
Общото отношение на българите към гей мъжете и лесбийките се развива в противоречиви посоки през последните 13 години. Според данните на ESS, между 2006 и 2008 г. отхвърлянето на правото на гей хората да живеят живота си така, както желаят, достига своя връх: 30 процента от населението (като 52 процента са съгласни с това право). През следващите четири години делът на противниците намалява до 18 процента (52 процента са съгласни). Тази тенденция обаче изглежда нестабилна.

Проучването, проведено през 2018 г., показва ново увеличение, при което делът на противниците достига една четвърт от общото население. Отрицателна тенденция се наблюдава и сред тези, които са съгласни, че гей мъжете и лесбийките трябва да бъдат свободни да живеят собствения си живот, както желаят. Докато през 2006 г. делът на тези, които са категорично съгласни с това твърдение, е надвишавал дела на онези, които просто са съгласни, със 7 процента, 13 години по-късно съотношението е противоположно: делът на тези, които са съгласни, е с 5,5 процента по-голям от дела на тези, които са категорично съгласни.

Общи нагласи

Според проучването *Call It Hate*, нагласите към правото на бисексуалните хора на гей мъжете и лесбийките и на трансджендър хората са много сходни и предимно положителни. По петстепенна скала средната оценка за отношението към бисексуалните хора е 3,46 в сравнение с 3,42 средна оценка за гей мъже и лесбийки и 3,35 за трансджендър хора. Същата закономерност се наблюдава и при показателите на горните две кутийки (T2B) и долните две кутийки (B2B) – съотношението между хората, които са съгласни и категорично съгласни от една страна и тези, които са несъгласни и категорично несъгласни от друга. Съотношението между онези, които са съгласни, и онези, които не са съгласни, в случая на бисексуални хора е 59 процента:22 процента, докато при гей мъжете и лесбийките то е 57 процента:24 процента, а при трансджендър хората - 55 процента: 26 процента.

Фигура 1 България: Мненията на респондентите за това дали ЛГБТ хората трябва да бъдат свободни да живеят собствения си живот както желаят.

A2_1-3. Моля, посочете до каква степен сте съгласни или несъгласни с всяко от следните твърдения за гей мъжете, лесбийките, бисексуалните хора и трансжендър хората. За уточнение, гей мъжете и лесбийките са привлечени от хора от същия пол, бисексуалните хора са хора, които са привлечени както от мъже, така и от жени, а трансжендър човек е някой, чиято полова идентичност е различна от пола, който му е бил определен при раждането. [Посочете лице] трябва да са свободни да живеят собствения си живот, както желаят. Източник: Call It Hate.

Анкетираните жени изглеждат много по-склонни да признаят правото на ЛГБТ хората да живеят живота си както желаят, отколкото респондентите мъже. Разликата между дяловете на онези, които са съгласни, и онези, които не са съгласни, в отговорите на жените са 43 процента, 45 процента и 41 процента спрямо съответно гей мъже и лесбийки, бисексуални хора и трансжендър хора, докато съответните разлики в отговорите на мъжете са 25 процента, 28 процента и 19 процента. Колкото по-млади са респондентите, толкова по-толерантни са техните възгледи, като разликите между най-младите и най-старите възрастови групи в средните оценки са 0,50 спрямо гей мъжете и лесбийките, 0,56 спрямо бисексуалните хора и 0,51 спрямо трансжендър хората.

Размерът на населеното място също е свързан с мненията на респондентите. Жителите на най-големите градове, с повече от 500 000 жители (София и Пловдив), изглеждат по-малко толерантни по отношение на правото на ЛГБТ хората да живеят живота си така, както желаят. Средните резултати в двата най-големи града в България са по-ниски от общите за страната с 0,20 (София) и 0,26 (Пловдив) спрямо гей мъжете и лесбийките, съответно с 0,23 и 0,43 спрямо бисексуалните хора и с 0,21 и 0,70 спрямо трансжендър хората.

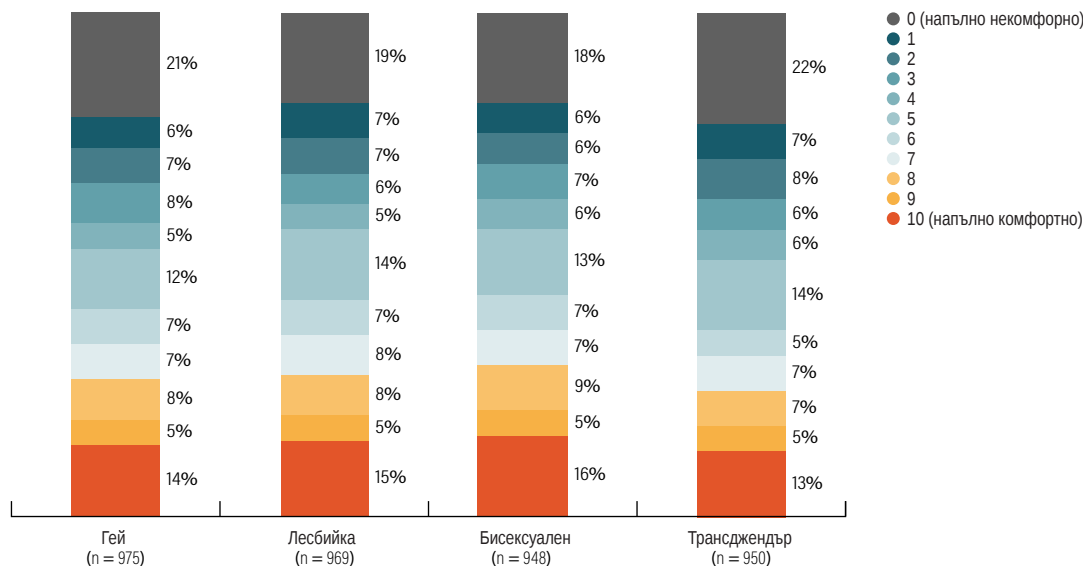
За да се разберат по-добре причините за различните нагласи към ЛГБТ, в проучването са зададени и няколко въпроса за ценностите на респондентите. Има връзка между ценностите сигурност и универсализъм и мненията относно правото на ЛГБТ хората да живеят живота си така, както желаят. Хората, които силно се идентифицират с ценности, свързани със сигурността (да живеят в сигурна среда и да бъдат защитени от силна държава), са склонни да се съгласят с това право по-рядко от другите (с пет до дванадесет пункта по-голямо

несъгласие в сравнение с онези, които силно отхвърлят ценностите, свързани със сигурността). Обратно, хората, които слабо или силно се идентифицират с универсалистки ценности (да разбират различното, да дават равни права на всички), са склонни да се съгласят с това право много по-често от тези, които не се идентифицират с тези ценности (с 23 до 27 пункта по-високо съгласие в сравнение с онези, които силно отхвърлят универсалистките ценности).

Социална дистанция

За разлика от общото отношение към различните ЛГБТ групи, където делът на хората, които приемат правото им да живеят така, както желаят, е значително по-висок от дела на тези, които го отхвърлят, съотношението между хората, които се чувстват комфортно и тези, които се чувстват некомфортно да имат ЛГБТ съседът, е обрнато. В случая на този показател, измерващ социалното разстояние, стойностите на В2В са по-високи от тези на Т2В. Отново бисексуалните хора и лесбийките се ползват с относително по-малко неблагоприятни нагласи със съотношение между Т2В и В2В от съответно 21 процента:24 процента и 20 процента:25 процента. По отношение на гей мъжете това съотношение е 19 процента:24 процента, а по отношение на трансджендър хората - 18 процента:29 процента.

Фигура 2 България: Социална дистанция от ЛГБТ хората като потенциални съседи.

A3_1-4. Като използвате скалата от 0 до 10, как бихте се чувствали, ако имате някого от следните групи за свой съсед? 0 означава, че ще се чувствате "напълно некомфортно" и 10 означава, че ще се чувствате "напълно комфортно". Източник: Call It Hate.

Следователно Нетните индекси на промоутъра (NPS), които измерват разликата между защитниците (хората, които се чувстват много и напълно комфортно – диапазони 9 и 10 в скалата от 0 до 10) и противниците (хората, които се чувстват леко до силно некомфортно – диапазони от 6 до 0), също са отрицателни спрямо всички ЛГБТ групи и са с най-високи отрицателни стойности спрямо гей мъжете и трансджендър хората (съответно -47 процента и -50 процента).

Относително по-малко неблагоприятните нагласи към бисексуалните хора се демонстрират и от по-кратката социална дистанция спрямо тях в сравнение с други ЛГБТ групи. В 11-степенна скала, измерваща нивото на комфорт от това да имаш някого за съсед, средната оценка на мнението на българските респонденти спрямо бисексуалните е 4,91 в сравнение с 4,85 спрямо лесбийките, 4,66 спрямо гей мъжете и 4,44 спрямо трансджендър хората.

Връзката на този показател за социална дистанция със социално-демографските показатели е подобна на тази, която се коментира по отношение на общите нагласи към ЛГБТ хората. Мъжете показват по-отдалечени нагласи от жените (с разлики в средните оценки от 0,25 до 0,95), както и жителите на двата най-големи града в страната в сравнение с респондентите, живеещи в други населени места. Също така, колкото по-възрастни са респондентите, толкова по-некомфортно се чувстват да имат ЛГБТ човек за съсед (с разлики в средните оценки между най-младата и най-възрастната група от 1,09 до 1,88). Самоидентификацията със силните универсалистски ценности е в тясна връзка с чувството за комфорт от това да имаш ЛГБТ съсед. Отношението към ценностите, свързани със сигурността, не е обаче ясно свързано с този показател за социална дистанция.

Заслужава си да се отбележи, че нивото на образование не е пряко свързано с приемането и нивото на толерантност към ЛГБТ хората. Ако респондентите са разделени само на две образователни групи: по-ниско ниво (до средно образование) и по-високо ниво (полувисше/колеж и висше образование – бакалавърска, магистърска или докторска степен), средните NPS за първата група показват значително по-високи отрицателни стойности от съответните NPS във втората група:

- 52 процента срещу -35 процента към гей мъжете;
- 48 процента срещу -32 процента лесбийките;
- 47 процента срещу -31 процента към бисексуалните хора;
- 53 процента срещу -44 процента към трансджендър хората.

Въпреки това, анализирайки с по-подробни образователни нива, може да се забележи, че хората със средно професионално образование много по-често се чувстват некомфортно да имат за съсед ЛГБТ човек, отколкото всички други образователни групи, включително хора с начално и основно образование. NPS за групата на респондентите със средно професионално образование в сравнение с NPS за хората с основно образование е съответно:

- 72 процента срещу -56 процента спрямо гей мъжете;
- 78 процента срещу -54 процента лесбийките;
- 69 процента срещу -51 процента към бисексуалните хора;
- 76 процента срещу -54 процента към трансджендър хората.

Нива на съпричастност

Нивата на съпричастност към хетеросексуална двойка, което е преживяла физическо нападение, са значително по-високи от нивата на съпричастност към ЛГТ жертвите. Лесбийките получават сравнително по-високи нива на съпричастност във всички ситуации на физическо нападение в сравнение с гей мъжете и транс хората, въпреки че около половината от анкетираниите не проявяват съпричастност. Гей мъжете, лесбийките и трансджендър хората получават най-ниските нива на съпричастност в ситуации на нападение, докато са пияни в близост до бар, и на нападение от контра-демонстранти на Прайд шествието.

___ Съпричастност към ЛГТ хората

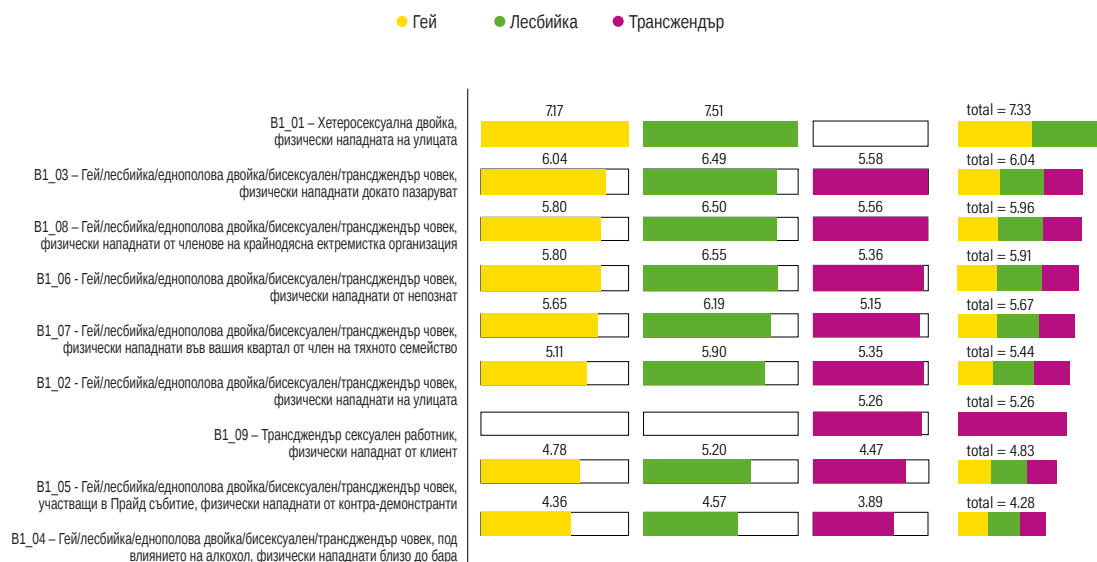
Анкетираниите са запитани за нивото им на съпричастност към ЛГТ хора¹, които преживяват физическо насилие в различни сценарии: докато се държат за ръка на улицата; докато пазаруват; докато са пияни в близост до бар; на Прайд шествието; от непознат човек; от член на семейството им; и от членове на крайнодясна екстремистка организация. От всички респонденти, 347 са запитани за нивата на съпричастност към гей мъже, 314 – към лесбийки и 296 – към трансджендър хора. Респондентите, отговорили за гей мъже и лесбийки, също са запитани за нивото на съпричастност към хетеросексуални двойки, физически нападнати на улицата (референтен сценарий).

Средната оценка на съпричастност към хетеросексуална двойка, дадена от респондентите, които са запитани за гей мъже, е 7,17 по 11-степенна скала, където 0 означава „никаква съпричастност“ и 10 означава „пълна съпричастност“. Средната оценка, получена за гей мъже в подобна ситуация, е значително по-ниска: 5.11. Подобна е и средната оценка за трансджендър хора, макар и малко по-висока: 5.35. За хетеросексуалната двойка показателят T2B (48 процента) е около пет пъти по-висок от B2B (9 процента), докато за гей мъжете и трансджендър хората T2B и B2B имат приблизително еднакви стойности (съответно 21 процента: 21 процента и 21 процента:17 процента). Нивото на съпричастност към лесбийска двойка, нападната на улицата, е по-високо от това за двойка от гей мъже и трансджендър човек, но все пак е значително по-ниско, отколкото за хетеросексуалната двойка. Средната оценка на съпричастност за хетеросексуалната двойка, получена от респондентите, които са били попитани за лесбийки, е 7,51, а съотношението между T2B и B2B е 51 процента:7 процента в сравнение с 5,90 средна оценка за лесбийската двойка и съотношение между T2B и B2B от 28 процента:14 процента.

Съпричастност в различни ситуации

При всички видове ситуации лесбийките получават значително по-високи нива на съпричастност със средни стойности, по-високи с 0,20 – 1,19 пункта в сравнение с гей мъжете и трансджендър хората. Трансджендър хората получават най-ниските нива.

Фигура 3 България: Съпричастност към ЛГТ хората

B1. Хората може да изпитват повече или по-малко съпричастност към жертвите на престъпление в зависимост от контекста, в който се извършва престъплението. До каква степен изпитвате съпричастност към хората, които преживяват престъпление, във всяка от следните ситуации? Моля, отговорете, като използвате скала, в която 0 означава, че изобщо не изпитвате съпричастност към лицето, спрямо което се извършва престъплението, а 10 означава, че изпитвате пълна съпричастност към това лице. Източник: Call It Hate.

Ситуацията, при която всичките три групи получават най-ниски нива на съпричастност с най-ниски средни стойности и B2B, е когато те са физически нападнати в близост до бар, докато са пияни (Г=4,36, 26 процента; Л=4,57, 25 процента; Т=3,89, 30 процента), последвана от нападение от контра-демонстранти на Прайд шествието (Г=4,78, 22 процента; Л=5,20, 21 процента; Т=4,47, 27 процента). Тези две са и ситуации с по-малки разлики в нивата на съпричастност между трите групи. В три типа ситуации трите групи получават сходни и най-високи нива на съпричастност, с най-високи средни и T2B. Ситуацията на нападение при пазаруване предизвиква за най-високи нива на съпричастност към гей мъже и трансджендър хора (Г=6,04, 27 процента; Л=6,49, 33 процента; Т=5,58, 23 процента). Ситуациите на нападение от страна на непознат (Г=5,80, 24 процента; Л=6,55, 31 процента; Т=5,36, 20 процента) и от страна на член на крайнодясна екстремистка организация (Г=5,80, 27 процента; Л=6,50, 32 процента; Т=5,56, 22 процента) са тези, при които лесбийките получават най-високи нива на съпричастност.

Като цяло жените са склонни да изразяват по-високи нива на съпричастност от мъжете и това е видно в отговорите им на въпроса за хетеросексуалната двойка, нападната на улицата: стойността на NPS сред жените (разликата между дела на респондентите с високи нива на съпричастност – T2B, и на тези без никаква съпричастност – оценки 0-6) е 21 процента, в сравнение с 9 процента при мъжете за онези респонденти, които са отговорили за гей мъже, и 26 процента в сравнение с 13 процента за онези, които са отговорили за лесбийки. Макар и с отрицателни стойности, съотношението на NPS към лесбийските двойки сред жените и мъжете е много сходно: -19 процента. -33 процента. Разликата между жените и мъжете обаче значително се задълбочава по отношение на техните нива на съпричастност към трансгендър хора и гей двойки (съотношения на NPS съответно от -29 процента: -51 процента и -20 процента: -64 процента).

За разлика от общите нагласи към ЛГБТ, нивата на съпричастност не са в линейна зависимост от възрастта на респондентите. Хетеросексуалните двойки и гей двойките се ползват с най-високи нива на съпричастност, макар и граматично различни, сред лицата на възраст 24-35 години (със съответни стойности на NPS от 22 процента и -22 процента); лесбийските двойки – сред лицата на възраст 45-54 години (NPS=1 процента); и трансгендър хората – сред лицата на възраст 35-44 години (NPS=-35 процента).

Реакции на престъпления от омраза

За да се измери социалната съпричастност към ЛГБТ хора, които са виктимизирани, респондентите са попитани колко вероятно е да се намесят в хипотетични ситуации, включващи престъпления от омраза срещу ЛГБТ хора. Всички респонденти демонстрират най-високи нива на социална солидарност, когато жертвите са хора с увреждания: ако станат свидетели на физическо насилие върху лице с увреждане, те заявяват по-голяма вероятност да се намесят, отколкото в ситуация, когато профилът на жертвите не е уточнен. Най-ниската вероятност за намеса се наблюдава, когато жертвите са трансгендър хора. Най-високите нива на социална солидарност, включително към ЛГТ хора, се наблюдават в малките и средните градове, както и сред хората с най-високо образователно ниво.

Реакции по профил на жертвите

Респондентите са помолени да преценят колко е вероятно да се намесят, ако станат свидетели на инцидент, при който човек е бил блъснат и ударен по улицата. Най-високи нива на вероятност за намеса са наблюдавани в случая на жертви с увреждания: 7,64 общ среден резултат (по 11-степенна скала, където 0 означава „много малко вероятно“, а 10 означава „много вероятно“) и общо съотношение между T2B и B2B от 54 процента:6 процента. За сравнение, в ситуация, когато профилът на жертвата не е уточнен („Някой е блъснат и ударен на улицата от непознат“), общата средна вероятност за намеса е 6.62, а съотношението между T2B и B2B е 34 процента:9 процента. Във всички други видове ситуации, в които жертвите са чернокож човек, ЛГТ човек и човек от етническо малцинство, вероятността за намеса е много сходна, като стойностите на T2B варират между една пета и една четвърт от респондентите. И все пак намесата, когато жертвите са ЛГТ хора, е по-малко вероятна (за гей мъже средна стойност=5,38, T2B:B2B=22 процента:18 процента; за лесбийки средна стойност=5,77, T2B:B2B=24 процента:12 процента, за трансгендър хора средна стойност=4.82, T2B:B2B=17 процента:21 процента).

Реакции по демографски променливи и променливи на човешките ценности

Жителите на малките и средните градове (до 100 000 жители) демонстрират най-високи нива на социална солидарност с жертвите на физически нападения, независимо от техния профил, докато жителите на двата най-големи града в страната показват най-ниски нива на солидарност. Отхвърлянето на ценностите на човеколюбието (твърдения, подкрепящи разбирането и помагането на другите) също корелира с по-ниски вероятности за намеса във всички видове ситуации.

Мъжете са склонни да посочват по-често от жените, че ще се намесят в случаите, когато профилът на жертвата не е посочен, както и в случаите, когато жертвата е лице с увреждания. Жени респонденти от своя страна по-често от мъжете заявяват, че ще се намесят в случаите, когато жертвите принадлежат към сексуални или етнически малцинства. Когато жертвите принадлежат към етническо малцинство, няма ясна разлика по пол.

Мнения относно престъпленията от омраза

Повече от половината от анкетиранияте се съгласяват с твърденията, че лесбийките, гей мъжете и бисексуалните хора избягват публично да се държат за ръце с партньор от същия пол, и че трансджендър хората избягват да изразяват своята полова идентичност чрез външния си вид и грехи поради страх да не бъдат нападнати, заплашвани или тормозени. Наблюдава се на практика същото ниво на съгласие по отношение на твърдението, че последиците от виктимизацията въз основа на непроменими характеристики като сексуална ориентация или полова идентичност са по-лоши от тези от виктимизацията на други основания. Въпреки това хората, които са съгласни с по-високи присъди за престъпления, основани на сексуална ориентация и трансджендър статус, едва достигат 50% от респондентите. За престъпленията на тези две основания по-рядко се изискват по-високи присъди, отколкото за други престъпления, мотивирани от предразсъдъци.

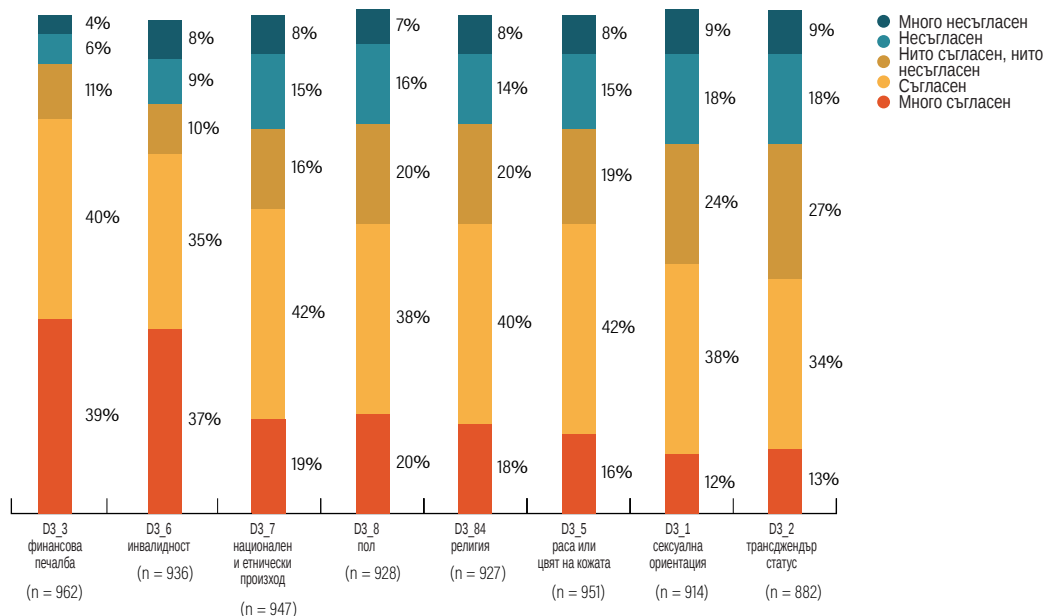
Мнения относно последствията от престъпленията от омраза

На интервюираните са предложени три твърдения, за които да изразят мнението си:

- Лесбийките, гей мъжете и бисексуалните хора избягват да се държат за ръце на обществени места с партньор от същия пол, защото се страхуват да не бъдат нападнати, заплашени или тормозени.
- Трансджендър хората избягват да изразяват своята полова идентичност чрез външния си външен вид и грехи, защото се страхуват да не бъдат нападнати, заплашени или тормозени.
- Когато хората са виктимизирани поради нещо в тях, което те не могат да променят, като например сексуална ориентация или полова идентичност, въздействието върху тях е по-лошо, отколкото ако са виктимизирани поради друга причина.

Всички твърдения получават съгласието на повече от половината от респондентите. Първото и второто твърдение се подкрепят от 56 процента (с 36 процента съгласни и 20 процента категорично съгласни). Резултатите за третото твърдение са много близки: 55 процента подкрепят твърдението (38 процента са съгласни и 17 процента са категорично съгласни). За това твърдение обаче делът на колебливите респонденти, които нито са съгласни, нито са несъгласни, е относително по-висок в сравнение с първите две твърдения (28 процента в сравнение с 22 процента за първото твърдение и 21 процента за второто).

Фигура 4 България: Мнения относно последиците от заплахи за престъпления за ЛГБТ хората.

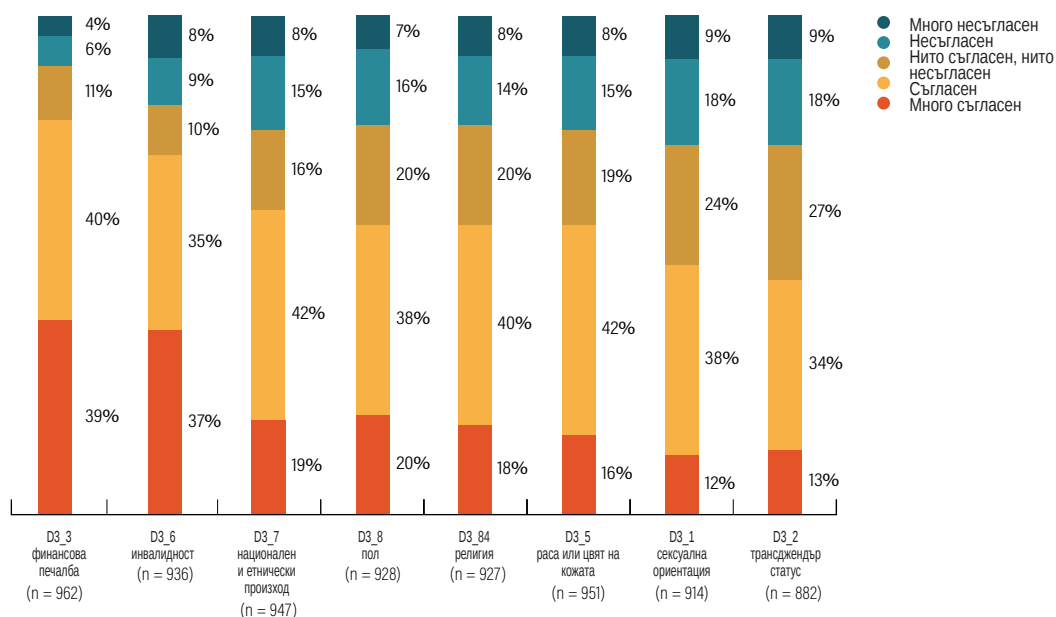
D2. Моля, посочете до каква степен сте съгласни или несъгласни с всяко от следните твърдения. Източник: Call It Hate.

Първите две твърдения, които заявяват, че ЛГБТ хората избягват публично да показват сексуалната си ориентация или половата си идентичност поради страх от това да бъдат нападнати, са малко по-често подкрепяни от хора с по-ниска степен на образование: начално до средно, отколкото хора с полувише или висше образование, и от жените в сравнение с мъжете. Гражданите на двата най-големи града в страната – София и Пловдив, подкрепят тези твърдения по-рядко от жителите на всеки друг тип населено място. Хората, които категорично отхвърлят или силно се идентифицират с човеколюбие или универсалистки възгледи, имат тенденция да са по-често несъгласни с първите две твърдения.

Мнения относно присъдите за престъпления от омраза

Според българските респонденти както престъпленията от омразата, така и престъпленията, които не са мотивирани от предразсъдъци, трябва да водят до по-високи наказания. Най-много хора (79 процента) смятат, че престъпленията, мотивирани от финансова печалба (референтен сценарий), трябва да бъдат осъждани по-строго. Около половината от респондентите смятат, че има нужда от по-сурови присъди за престъпления, основани на сексуалната ориентация и половата идентичност.

Фигура 5 България: Мнения относно присъдите, до които трябва да водят различни основания за престъпления.

D3. Някои престъпления могат да бъдат наказвани по-строго, в зависимост от мотивацията за престъплението. Моля, посочете до каква степен сте съгласни или несъгласни, че всеки от следните видове престъпления трябва да води до по-висока присъда, когато лицето е осъдено. Източник: Call It Hate.

Престъпленията могат да бъдат разделени на три групи въз основа на мненията на респондентите. Първо – с най-високи нива на подкрепа, немотивирани от омраза основни престъпления (финансова печалба чрез грабеж или джебчийство) и едно специфично мотивирано от предразсъдъци престъпление: срещу увреждането на гаден човек. Почти 4 от всеки 5 респондента подкрепят по-високи присъди за основните престъпления и почти 3 от всеки 4 респондента подкрепят същото за престъпленията от омраза, основани на увреждане.

Във втората група са престъпленията от омраза въз основа на национален или етнически произход, пол, религия и раса или цвят на кожата, които трябва да водят до по-високи присъди според около 60 процента от анкетирания (61 процента за национален или етнически произход и 58 процента за останалите мотиви). И накрая, в третата група с най-ниски нива на подкрепа за по-високи присъди са престъпленията от омраза, основани на сексуална ориентация и трансгендер статус: съответно 50 процента и 47 процента.

Както може да се види във Фигура 31, относително по-ниските нива на подкрепа за по-високи наказания за престъпления от омраза, основани на сексуална ориентация и трансгендер статус, се дължат на по-големия дял на хората без категорично мнение: тези, които нито са съгласни, нито са несъгласни. Това означава, че съществува ясна необходимост от повече дискусии в обществото относно специфичните уязвимости на ЛГБТ хората.

Жените подкрепят по-високи наказания по-често от мъжете, с изключение на основните престъпления, престъпленията въз основа на увреждане и престъпления въз основа на принадлежност към национално или етническо малцинство, и мъжете по-често от жените не са съгласни с по-високите присъди за престъпления от омраза, основани на пол, сексуална ориентация и трансгендър статус.

Хората, живеещи в столицата, са тези, които най-често в сравнение с жителите на всички други видове населени места не са съгласни с по-високи присъди за всички престъпления от омраза.

Дискусия

Нагласите към ЛГБТ хората в България през последните шест години са претърпели регрес. Делът на противниците на правото на гей мъжете и лесбийките да живеят живота си така, както желаят, се увеличава до една четвърт от населението, а увереността на онези, които подкрепят това право, намалява, тъй като съотношението между тези, които са напълно съгласни с него, и тези, които просто са съгласни, се е обървало в полза на вторите.

ЛГБТ хората се сблъскват с най-ниските нива на съпричастност в сравнение с други уязвими групи като етнически и расови малцинства и хора с увреждания. Същото се отнася и за готовността за намеса, когато човек стане свидетел на нападение срещу различни уязвими групи. Ниските нива на съпричастност към трансгендър жертви на нападение означават, че те са изложени на по-голям риск от престъпления от омраза.

Относително високите нива на съгласие с твърденията, че лесбийките, гей мъжете и бисексуалните хора избягват публично да се държат за ръце с партньор от същия пол, а трансгендър хората избягват да изразяват своята полова идентичност чрез външния си вид и грехи поради страх от това да бъдат нападнати, косвено отразяват сериозното разпространение на престъпленията от омраза, основани на сексуална ориентация и трансгендър статус в България.

Отношението към бисексуалните хора и лесбийките е относително по-малко неблагоприятно в сравнение с това към гей мъжете и трансгендър хората. Жените и по-младите хора показват по-благоприятни нагласи към всички ЛГБТ групи. Най-неблагоприятни нагласи и мнения се наблюдават в двата най-големи града в страната – София и Пловдив, както и сред хората със средно професионално образование. Тази тенденция трябва да бъде допълнително проучена, тъй като има само анекдотични доказателства за това, че нагласите в двата най-големи града са най-неблагоприятни.

Заклучения

Данните от изследването показват голяма социална дистанция и ниски нива на социална солидарност към ЛГБТ хората в България, което от своя страна показва ниски нива на знание за положението на различните ЛГБТ групи и слабо разбиране на проблемите и трудностите, пред които те са изправени. Необходимо е повече образование за широката общественост относно човешката природа и опита на ЛГБТ хората.

Тъй като тенденциите в обществените нагласи са нестабилни, е необходимо по-подробно редовно проучване, за да се изследват в дълбочина причините за негативните нагласи и за да се проследят тенденциите. Резултатите от проучванията също ще подхранват политиката на активистите и работата по застъпничество. Необходими са също повече кампании, основани на данни и констатации от изследвания.

Препоръки

- Да се въведат половата идентичност и изразяването на пола като защитени основания в Закона за защита от дискриминация.
- Да се въведе законодателство в областта на престъпленията от омраза, обхващащо сексуалната ориентация, половата идентичност и изразяването на пола в списъка с мотиви, представляващи утежняващи обстоятелства в българския Наказателен кодекс.
- Да се започне събирането на данни за престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора.
- Да се предоставят на полицаите на първа линия и други държавни служители обучения за чувствителност за повишаване на информираността относно престъпленията от омраза към ЛГБТ хора и как да се подкрепят жертвите.
- Да се предприеме инициатива за провеждане на ежегодно проучване по ЛГБТ теми, включително престъпленията от омраза срещу ЛГБТ хора, с цел проследяване на тенденциите.
- Да се разпознаят ЛГБТ НПО като партньори в процеса на повишаване на осведомеността относно ЛГБТ проблемите и на насърчаване на толерантността и приемането в обществото.
- Да се подобри разбирането на обществото за ЛГБТ проблемите и да се противодейства на негативните нагласи срещу ЛГБТ хората по систематичен начин.

Библиография

- EU LGBT survey. 2013. Извлечено на 22 ноември 2018 г. (<http://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results>)
- EVS 2008 Bulgaria. 2008. Two Frequency Distributions. Market Links. Извлечено на 13 март 2019 г. (https://europeanvaluesstudybg.files.wordpress.com/2017/11/evs08_cross_bg_all.pdf)
- Филипова, Глория и Моника Писанкърнева. 2018. „Невидимите престъпления - анти-ЛГБТ престъпления в България“ Running through Hurdles: Obstacles in the Access to Justice for Victims of Anti-LGBTI Hate Crimes, edited by P. Godzisz and G. Viggiani. Lambda Warsaw Association. Извлечено на 22 ноември 2018 г. (<http://www.lgbthatecrime.eu/researchbook/2018percent20Runningpercent20throughpercent20hurdles.pdf>)
- Фондация ГЛАС 2017. Доклад за анти-ЛГБТИ престъпления от омраза и инциденти в България през 2017 г. Извлечено на 22 ноември 2018 г. (<https://glasfoundation.bg/projects/projects/anti-lgbti-report-hate-crimes-bg-2017/>)
- Halman, Loek. 2001. The European Values Study: A Third Wave. Source book of the 1999/2000 European Values Study Survey. EVS, WORC, Tilburg University. Извлечено на 13 март 2019 г. (https://europeanvaluesstudybg.files.wordpress.com/2018/01/za3811_sourcebook.pdf)
- ILGA-Europe Rainbow Map. 2018. Извлечено на 22 ноември 2018 г. (<https://www.ilga-europe.org/resources/rainbow-europe/rainbow-europe-2018>)
- Младежка ЛГБТ организация „Действие“. 2018. Престъпления и инциденти от омраза на основа сексуална ориентация, полова идентичност и изразяване на пола, извършени в България през 2017 г. Извлечено на 22 ноември 2018 г.